

solum evincunt suspendi obligationem voti, quando aliter iustitia nequit satisfieri; at in presenti supponimus virum posse aliunde compensare damna deflorata subsecuta; unde debet ea reparare, & votum adimpleri.

PUNCTUM V.

De restitutione ratione adulterii.

225. Inq. 1. Quid restituere debeat adulter, quando ex adulterio partus subsequitur? R. Quod si ex signis certo agnoscat adulter, prolem esse suam, quia maritus absens, graviter æger, aut omnino impotens erat tempore conceptionis, debet compensare omnia damna marito consecuta in puero alendo a tertio ætatis anno, & etiam in hoc triennio, si quæ passus est ratione alienæ prolis: omnium enim est causa injusta adulter. Nam esto verum sit, quod mater teneatur alere infantem primis tribus annis, & pater a tertio anno, usque dum filius sibi providere valeat, si tamen mater lacte careat, aut alia dispendia maritus subeat, tenetur adulter in defectu adulteræ omnia compensare. Maxime si per vim, aut metum gravem extorsit ab adultera copulam: quia tunc ipse solus est causa principalis eorum, & minus principalis adultera, quæ proinde in defectu illius tenetur ad omnia. Si ambo mutuo consentiant, uterque in solidum debent universa damna marito, & familiæ compensare. Parentes, qui hospitalibus filios alendos exponunt, debent eis expensas solvere, si vires suppetant, hospitalia enim instituta sunt ad alendos filios pauperum.

226. In æquali dubio an proles sit adulterina, compensanda sunt damna pro qualitate dubii: quia de crimine constat, & ad reum pertinet probare non esse suam. Nec refert, quod puer non debet se credere spurium, ergo nec adulter debet se putare ejus patrem; quia puer est innocens, & non est spoliandus sua innocentia, & legitimitate, quin probetur. Adulter vero est nocens, ideo se debet putare debitorem, nisi oppositum probet.

227. Inq. 2. An si femina cognita sit

a duobus, vel pluribus, & non agnoscat verus pater, teneantur omnes in solidum alere prolem? R. affirm. Quia omnes sunt criminosi, & rei, ergo si nullus certo probet, se non influxisse in effectum, uterque, aut omnes teneantur alere filium modo dicto. Nec audiendi sunt oppositi assertores innixi in paritate hominis occisi, & in via reperti: qui si nesciatur an a Petro, vel a Paulo sit occisus, uterque absolvitur in foro externo. R. Enim, quod si certo constaret utrumque in homicidium influxisse, uterque juxta æquitatem puniretur, & uterque in conscientia deberet damna pro rata, vel in solidum compensare, ergo similiter, dum certum est, duos, aut plures rem habuisse cum femina, tenentur singuli pro rata, vel in solidum in aliorum defectu ad prolem alendam.

228. Inq. 3. Ad quid teneatur adulter certo sciens prolem esse suam? R. Tam adulterum, quam adulteram teneri compensare omnia damna, quæ subeunt filii legitimi in portione hæreditatis, aut legatorum ratione filii spurii, esto adulteræ non suadeat suppositionem, aut fictionem supponendi marito, ut suum proprium filium adulterinum: quia sive suadeat, sive non, tam adulter, quam adultera est causa, ut ille filius reputetur legitimus, nec oppositum rationi arripit, ergo adulter, & adultera tenentur in solidum compensare damna filii legitimis ex adulterina prole obvenientia.

229. Inq. 4. Ad quid teneatur adultera ob prolem susceptam ex adulterio? R. Quod in primis debet omnia media tentare, ac moliri, ut legitimi hæredes damnum non subeant ratione filii illegitimi, quantum absque dispendio vitæ, aut famæ valeat. Si habeat bona paraphernalia, ea filiis legitimis dare debet. Tenetur expensas, & sumptus minuire, quantum possit, ac laborare, prout conditio sui status permittat, ut exinde acceptis, hæredibus compenset. Suadere spurio, si idoneus fuerit, ut religionem ingrediatur, atque in fratrum utilitatem hæreditatem renuntiet. Tandem adhibitis his, & aliis mediis ad plene compensandum legitimis, ad nihil amplius tenetur, sed potest permittere, quod no-

thus

thus ille in paterna hæreditate succedat.

230. Inq. 5. An adultera teneatur detegere suum crimen spurio, ut filiorum damna impediatur? R. quod, si adultera dubitet, seu spem certam moraliter non habeat præcavendi damna hæredum, minime tenetur se prodere: quia imprudenter famam prodigeret, dubitans sui delicti manifestationem profuturam. Nec refert infamatorem teneri dictum revocare, etiam cum famæ dispendio, quod dubitat suam revocationem profuturam; quia infamator damnum intulit in fama, ideo etiam cum suæ famæ dispendio debet illud resarcire. At mulier non in fama, sed in pecunia legitimis damnavit: unde, cum non potest damna pecunia reparare, non tenetur cum famæ dispendio compensare.

231. Inq. 6. An filius debeat credere matri dicenti, ipsum spurium esse? R. Quod regulariter non tenetur, etiam si cum juramento id assereret: quia dictum unius testis non inducit necessitatem credendi. Unde nisi signis manifestissimis convincatur, neutiquam tenetur, se spurium credere. Si autem convinceretur argumentis adeo urgentibus, quod maritus toto illo tempore absuit, vel aliis, quibus liquido constaret; tunc deberet credere in conscientia, atque hæreditatem adire non posset.

232. Inq. 7. An femina teneatur cum vitæ, famæque periculo revelare filium

esse spurium, quando ita certo creditur damna hæredibus præcavenda? R. 1. quod si femina sit inferioris conditionis, exiguæque famæ, ingens vero hæreditas ab spurio capienda, tenetur ad criminis revelationem: quia ingens hæreditas tribuenda est suo domino cum dispendio famæ parvi momenti. Similiter si maritus, & legitimi filii probi essent, silentioque custodirent delictum uxoris, nec contumellis vexarent, pandere veritatem ad præcavenda damna ipsa teneretur, dum adest spes certa ea avertendi: quia in hoc etiam casu, licet valde raro, exigua adest infamia.

233. R. 2. Femina honestam non teneri per se cum dispendio vitæ, aut famæ prodere suum crimen, licet amplissima hæreditas, aut etiam Regnum ab spurio adeundum esset: quia vita, & fama, utpote ordinis superioris, præstant bonis fortunæ; nec ista tenetur quis restituere cum gravi dispendio bonorum ordinis superioris. Igitur, si spurium in Regno succederet, non teneretur per se Regina ad suum crimen detegendum cum dispendio famæ clarissimæ. Si autem spurius esset perversæ indolis, posset per accidens adstringi ad vitanda Regni iugentia mala. At hoc est gravissimum negotium, maturo consilio resolvendum. Vid. S. Raym. in summa lib. 2. tit. de rapt.

TRACTATUS VIGESIMUS

DE CONTRACTIBUS.

CAPUT I.

De contractibus in communi.

PUNCTUM I.

De natura, divisione, & perfectione contractus.

1. Inq. 1. Quid sit contractus? R. quod secundum Juristas est *ultra citroque obligatio*. Hoc est signum obligationis, vel

ZZZZZ quo

quo homines sese vicissim mutuo obligant. Secundum theologos definitur, *Conventio inter duos ex qua utrinque obligatio nascitur*. Aliqui confundunt contractum cum pacto, sed vere differunt, & se habent sicut superior, & inferior, quia omnis contractus est pactum, sed non omne pactum est contractus, saltem perfectus: ideo alius est semicontractus, seu imperfectus, comprehenditque pacta etiam gratuita, ut sunt promissio, donatio, & alia in quibus solum ex parte unius adest obligatio, licet requiratur consensus, seu acceptatio ex parte alterius. Unde contractus imperfectus definitur, *Conventio duorum obligationem saltem in alterutro pariens*.

2. Inq. 2. Quotplex sit contractus? R. quod est multiplex. *Primo* enim dividitur contractus in *nominatum*, & in *innominatum*. *Innominati* dicuntur, qui non habent nomen proprium, seu specificum, quorum quatuor numerantur. *Do*, ut des, ut do bovem, ut des mihi equum. *Do*, ut facias, ut do bovem, ut in meo fundo labores. *Facio*, ut des, ut laboro tibi, ut conferas mihi hereditatem. *Facio*, ut facias, ut laboro pro te, ut tu pro me labores. *Nominati* dicuntur, qui nomine specifico exprimuntur, & sic communiter nominantur: *emptio*, *venditio*, *mutuum*, *permutatio*, *cambium*, *commodatum*, *precarium*, *locatum*, *conductum*, *emphyteusis*, *feudum*, &c.

3. *Secundo* dividitur contractus in *explicitum*, & *implicitum*, seu *tacitum*. *Explicitus* est, qui verbis, vel signis expressis constat. *Tacitus*, qui absque verbis per susceptionem alterius obligationis, seu officii consurgit, ut tutor, curator, medicus, & alii, qui cum officio suscipiunt obligationem providendi de sibi commissis. *Tertio* dividitur in *lucraticum*, & *onerosum*. Ille est, in quo nihil rependitur, ut promissio, donatio, commodatum, aut testamentum: hic, in quo aliquid rependitur ab altera parte, ut *emptio*, & *venditio*. *Quarto* dividitur in *nudum*, & *vestitum*, seu *qualificatum*. *Nudus* est, qui caret firmitate præbente actionem in foro externo, ut contractus innominati antequam ex altera parte impleantur, vel juramentum accedat. *Vestitus* est, qui obtinet robur, aut formu-

lam, unde actionem pariat in foro externo, ut conventiones factæ stipulationibus scriptis, aut juramento, aut testibus. *Quinto* dividitur in *absolutum*, & *conditionatum*. Ille est, qui absque ulla conditione, hic vero, qui cum aliqua conditione celebratur.

4. *Sexto* (omissis aliis) dividitur in *purum*, & *modificatum*. *Purum* dicitur, qui nullo pacto, seu modo afficitur, ut simplex venditio. *Modificatus* est, qui modo aliquo exprimitur. Quatuor recensentur modi, quibus potest contractus exprimi. *Primus* assignando diem obligationis, seu traditionis rei. *Secundus* addendo aliquid pactum, ut si tibi fiat donatio sub pacto, ut alteri aliquid tribuas. *Tertius* dicitur ad causam, ut si fiat tibi donatio, quia pauper, aut cognatus es. *Quartus* dicitur ad demonstrationem, ut si tibi donentur centum aurei in tali loco repositi. Circa hunc modum præcipue notandum est, quod demonstratio potest apponi *taxative*, aut *demonstrative*. Tunc dicitur apponi *taxative*, quando dispositio incipit a numero, vel mensura rei demonstratæ, ut si quis dicat: *lego Petro centum aureos, qui sunt in tali arca*, in hoc casu, si inveniuntur plures aurei in arca, solum centum dandi sunt Petro, quia dispositio principaliter *taxativa* judicatur. Si autem dispositio incipiat ab ipsa re, quæ legatur, subjungendo deinde numerum, aut mensuram, ut *lego Paulo pecuniam, quæ est in tali bursa, quæ est summæ centum regalium*: tunc, etiam si mille reperiantur in bursa, tradendi sunt Paulo, quia dispositio reputatur principaliter *demonstrativa*, & ideo debetur ei totum, quod demonstratur. Hæc diligenter advertas ad resolvenda dubia circa onera Missarum, & aliorum piorum operum.

5. Inq. 3. Quot modis perficiantur contractus? R. quatuor modis substantialiter perfici: nimirum *consensu*, *verbis*, *scriptura*, & *rei traditione*. Illi solo consensu quomodocumque expresso perficiuntur, qui mutuum contrahentium conventionem significant, ut *emptio*, *venditio*, *locatio*. Illi solis verbis consumuntur, qui determinata verba exigunt, ut stipulationes, in quibus uno interrogante, *dabis mihi centum?* alter respondit, *spondeo*. *Dabis mihi*

hi equum? Dabo: sed hæc antiquata sunt, ideo jure novo quælibet verba consensum exprimentia sufficiunt. Illi perficiuntur scriptura, in quibus contrahentes suspendunt consensum, quousque per scripturam exprimat, quia ab initio ita convenerunt. Illi tandem perficiuntur traditione rei, qui rem ipsam, & ejus traditionem significant, ut donatio, depositum, mutuum commodatum, & pignus. Igitur ex contractibus modo dicto substantialiter perfectis consurgit obligatio naturalis, & ex rigorosa justitia obligationem restitutionis inducente: & non tantum *antidota*, aut *antidorales*, qua quis ex urbanitate, liberalitate, aut gratitudine tenetur esse gratus benefactori.

PUNCTUM II.

De contractu metu inito.

6. Inq. 1. An contractus metu gravi ab extrinseco incusso ad extorquendum consensum initi sint validi? R. esse validos tam jure naturæ, quam positivo, exceptis quibusdam a jure positivo irritatis. Quod jure naturæ sint validi probatur: quia metus non tollit voluntarium simpliciter, ut patet in percussente Episcopum ex metu gravi, qui absdubio graviter peccat, & excommunicationem incurrit, ergo cum ad valorem contractus jure naturæ solum requiratur voluntarium simpliciter, hoc habito in contractu, validus est jure naturæ; idem prob. jure positivo, quia in jure datur actio, & exactio in metum patiente adversus incussorem, quæ dicitur *metus causa* §. 1. *instit. de except.* D. Thom. 1. 2. q. 6. a. 6.

7. Objic. 1. Nihil tam contrarium consensui requisito ad contractum, quam metus; quia consensus non habet locum, ubi metus, vel coactio intercedit. *cap. Cum locum, de spons.* ergo contractus ex metu gravi celebrati jure naturæ, & positivo sunt invalidi. R. quod metus contrarius quidem est consensui omnino libero, non vero simpliciter, & absolute tali: ut patet in transgrediente præceptum divinum ex metu, qui peccat graviter, quod impossibile esset, si metus tolleret voluntarium simpliciter.

8. Objic. 2. Qui metu cogitur ad aliquid promittendum, non peccat postea rem promissam non tradendo, ergo quia promissio fuit nulla. R. quod esto omnis contractus, sive onerosus, sive gratuitus ex metu gravi sit validus, quia tamen potest metum patiens contractus rescindere, verum est non peccare, esto aliquando non adimpleat. Unde licet metu rem extorquens dominium acquirat rei, debet eam reddere ei, a quo illam injuste extorsit. Similiter iste actionem habet, sive intra, sive extra judicium recuperandi, rescindendo contractum metu initum, qui licet validus sit, rescindibilis est ad nutum metum patientis. Idem est, licet res transeat ad alium possessorem, qui metum non incussit, ut enim contractus rescindatur, de materiali est, quod metus incuriatur a contrahente, vel ab alio tercio, ut in jure civili cavetur.

9. Pariter contractus metu levi extortus potest rescindi jure naturæ, esto in foro externo non detur actio ad vitandas lites; quia etiam metus levis infert injuriam, cum cogat ad præstandum consensum medio injusto, ergo metum patiens habet jus ad rescindendum contractum; alias, illum incutiens, commodum ex iniquitate reportaret. Excipe matrimonium, & professionem, quæ semel perfecta, rescindi non valent.

PUNCTUM III.

De contractu dolo celebrato.

10. Inq. 1. Quid sit dolus? R. quod dolus potest sumi dupliciter. Nam alius est dolus bonus, & pars prudentiæ, qui dicitur *solertia*, ac definitur: *habitus ad inveniendum de repente id quod congruit*. Alius est malus, de quo in præsentia, & definitur: *Calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*. Calliditas est in animo doloso; fallacia in verbis; machinatio in artificio verborum. Unde dolus in præsentia est, quælibet fraus in contractu reperta, seu apposita; præcipue ex parte vendentis, qui vitium rei sciens dissimulat. At quia dolus, & error pares sunt ad tollendum liberum consensum,

sum, quod dictum fuerit de uno, de alio intelligendum est, error enim nihil aliud est, quam putare unum pro alio.

11. Inq. 2. Quot modis dolus, aut error contingere possit in contractibus? R. posse dari, vel circa substantiam rei, vel circa accidentia. Circa substantiam est dolus, quando una res loco alterius substituitur, ut si emas plumbum, putans esse argentum. Circa accidentia adest, quando solum adest variatio in accidentibus; ut si emas vinum debile, putans esse forte. Rursus potest esse error *anteoedens*, aut *concomitans*. *Anteoedens* dansque causam contractui est, quando si adverteres, abstineres a contractu. Valeretque oriri, vel a fraude contrahentis, vel ab alio tertio; vel ab ignorantia. *Concomitans* datur, quando esto adverteres vitium rei, eodem modo contraheres.

12. Inq. 3. Quando contractus dolo, erroreve initus sit validus? R. quod contractus, in quo adest error, sive anteoedens, sive concomitans circa substantiam est invalidus, quia deficit consensus jure naturæ ad contractum requisitus. Et licet in errore concomitante præstaretur consensus, esto adesset advertentia ad illum, nihilominus vere actualiter non datur, ideo etiam manet nullus. Unde, si emas vitrum putans esse gemmam, sive errore anteoedenti, sive venditio; teneturque vendens reddere pretium.

13. R. 2. Quod si dolus sit concomitans circa rei qualitatem, non dans causam contractui, hic validus est; quia jam adest consensus simpliciter in contractu, & circa substantiam rei, licet circa pretium decipiatur. Ut si emeris equum debilem, aut pigrum mille aureis, putans esse fortem, & strenuum, sed æque illum emeris, licet non tanto pretio, sciens illius defectus. Verum est, quod si deceptio sit ultra dimidium pretii, potest rescindi in utroque foro contractus ad nutum decepti. Vel debet deceptor ad æqualitatem reducere contractum. Si vero deceptio sit infra dimidium, non datur actio contra deceptorem in foro externo ad vitandas lites: in interno autem debet ex justitia reddere equi-

valens compensando injuriam decepto irrogatam.

14. R. 3. Quod etiam quando dolus circa qualitatem est anteoedens dans causam contractui, hic probabilis manet validus, nisi ad qualitatem affigatur consensus, quia actus manet simpliciter voluntarius circa substantiam rei: quod sufficit ad valorem contractus, ut patet in contractu cum fæda, corrupta, aut paupere, putans pulchram, virginem, aut divitem, & in occidente amicum falso putatum inimicum, cujus actus quoad substantiam est voluntarius, & solum quoad circumstantiam involuntarius. Idem tenens de contractu inito *sub causa*, nam error causæ finalis contractum efficit nullum; secus vero error causæ impulsivæ: quia causa finalis movet substantialiter voluntatem, impulsiva vero allicit eam ad actum, ut facilius illum efficiat. Ut si contrahas cum Lucretia, quæ ratione personæ te movet ad contrahendum, ratione vero pulchritudinis te allicit, ut facilius contrahas.

PUNCTUM IV.

De contractu conditionato.

15. Præmittenda est diversitas conditionum, quæ contractibus apponi possunt: nam aliæ sunt generales, ut *si consentias, si vixerimus*. Aliæ particulares, ex quibus aliæ sunt de præsentibus, aut præteritis, aliæ de futuro: ex istis quædam sunt necessariæ, vel ex natura, vel ex divino decreto, ut *si cras sol oriatur, vel Anti-christus sit futurus*: aliæ impossibiles naturaliter, ut *si digito oculum attigeris*: aliæ impossibiles ex jure, ut *contrabo tecum, si pupillus absque licentia tutoris valet contrahere*: aliæ contingentes, & harum quædam honestæ, quæ sine peccato impleri possunt: aliæ turpes, quæ absque peccato impleri non valent. Quibus præmissis.

16. Inq. 1. Quæ conditione suspendant, vel non contractum? R. 1. conditiones necessarias ab intrinseco, ut si sol cras oriatur, quando accipiuntur in vi conditionum, non suspendere contractum, sed eam absolutum relinquunt. Si autem apponantur non in vi conditionis, sed pro

pro temporis designatione, illum suspendunt usque ad tempus designatum, ut *contrabo tecum pro tempore, quo cras sol oriatur est*. Similiter, si conditiones necessariæ iudicentur a contrahentibus, ut contingentes, suspendunt contractum, quia ipsis non sunt necessariæ, sed contingentes. Conditiones pariter necessariæ ex divino decreto minime suspendunt contractum; quia semel quod sint, & agnoscantur necessariæ, sive ab intrinseco, sive ab extrinseco, perinde est, ac si non apponerentur. Idem est de conditionibus generalibus, ut si vixerimus, quia supponantur, & pro impletis habeantur.

17. R. 2. Conditiones impossibiles cognitæ a contrahentibus nullam efficere contractum, etiam matrimonii, si deliberate apponantur; quia alligantur consensum conditioni, quam agnoscit impossibilem, plane demonstrat non consentire. Quando vero non constat de animo contrahentium, tantum rejiciuntur tales conditiones a matrimonio, & ultimis voluntatibus ex speciali jure. Sicut etiam in eis conditiones turpes, ut non adjectæ habeantur. Verum in cæteris contractibus conditiones impossibiles, & turpes eos in utroque foro nullos efficiunt; quia consensus sub conditione, quæ aut impossibilis est, aut impleri nequit absque peccato, nullus est.

18. R. 3. Conditiones contingentes, & honestas de futuro suspendere contractum usque ad earum eventum, quando apponuntur, vel ante contractum, vel in ipsius celebratione, vel post contractum ex mutuo partium consensu: sicut enim valet contractus rescindi ex mutuo consensu, ita quælibet conditio ei addi, vel apponi, dummodo rescindibilis sit. Semel tamen sub conditione celebrato contractu, nulla pars potest altera invita resilire usque ad eventum conditionis, nisi ex justa causa; quia sicut ex contractu absoluto oritur obligatio absoluta, ita ex conditionato provenit obligatio conditionata.

19. Inq. 2. An contractus sub conditione contingenti initus fiat perfectus, & absolutus sine novo consensu, statim ac impletur conditio? R. quod si prior consensus virtualiter permaneat, posita conditione, fit absolutus absque novo con-

sensu, obligationemque ex justitia producit; quia, quod in contractu conditionato suspendit obligationem absolutam, est conditio, erg. hac purificata, tollitur suspensio, & consurgit obligatio. Quod verum est, licet impletio conditionis ignoretur a contrahentibus; hi enim non alligant consensum notitiæ, sed rei, nisi forte contrahant sub expressa conditione ipsius notitiæ.

20. P. Concina requirit novum consensum, ut contractus conditionatus transeat in absolutum, quia prior, inquit, non fuit *absolutus, & perfectus*: contractus autem absque absoluto, & perfecto consensu non valet; neque eventus conditionis, utpote exterior, potest perficere consensum internum. Sed hæc gratis, & incohærenter dicuntur a Concina: ipse enim ad negandam Episcopis facultatem dispensandi vota conditionata de materia, alias reservata, contendit per eventum conditionis transire absque novo consensu in absoluta, & perfecta. Adeo mordicus hoc propugnat contra Salmanticensis, ut eorum doctrinam tamquam falsam rejiciens, sic arguit: *Tota causa imperfectionis, quæ in voto conditionato invenitur, est conditio, quæ executionem voti suspendit, ergo remota, seu impleta conditione, votum perfectissimum evadit. Nonne omnes contractus conditionati, positæ conditionibus, absoluti evadunt, eisdemque effectus pariunt, quos producant contractus omnino absoluti?* Perfecto hæc verba nostram perbellè confirmant doctrinam, sed funditus evertunt positionem Concinae. Vide tract. xi. num.

149. 21. *Dices*: Nos etiam pugnantes docere, dum ex una parte negamus vota conditionata, etiam impleta conditione, esse reservata, quia non sunt perfecta; & ex alia in præsentibus adstruimus, contractus conditionatos, posita conditione, transire absque novo consensu in absolutos. R. negando assumptum quia aliud est obligatio, aliud reservatio. Vota conditionata, & contractus pariter conditionati, purificata conditione, absque novo consensu apud nos obligationem probabilius pariunt; sed illa, dicimus, non esse reservata, quia in sua radice non sunt perfecta, & absoluta: quod in præ-

senti facetur, ac defendit Concina tom. vii. pag. 149. num. 9.

22. Inq. 3. An modus contractui additus illum suspendat? vel an contractus initus sub modo sit conditionatus? R. neg. quia conditio, & modus valde differunt. Illa explicatur per particulam *si*, hic vero per *ut*, vel *ne*, vel *pro*, ut si dicas, dono tibi centum, *ut* me doceas, vel *ne* tibi desit ad tale iter agendum, vel *pro* tali obsequio a te mihi exhibendo. Igitur modus non suspendit, sed supponit contractum, & addit aliquod onus subeundum, obligatque ex iustitia juxta gravitatem materiz. Si dubitetur de mente disponentis, an sub conditione, vel sub modo disponat, conditionalis interpretanda est dispositio; quia in stipulationibus non determinatis, quod minus est, eligere debitor valet. Unde etiam si promittas decem, aut quindecim, solum decem debeatur, ut decernitur in jure civili.

Р у н к т у м V.

De his, qui contrahere valent.

23. Inq. 1. Quotplex sit obligatio? R. Est triplex: *naturalis*, *civilis*, & *honoraria*, seu *antidora*, aut *antidoralis*. *Naturalis* obligatio oritur in contractibus ex iustitia obstringens sub gravi culpa. *Civilis* est obligatio producens actionem, & exceptionem pro foro externo. *Honoraria*, seu *antidoralis* est obligatio orta ex fidelitate, urbanitate, & ex veritate, qua homines honorarii suum verbum impleri procurant; solentque exprimere dicendo: *En fee de palabra de hombre de bien*. In presentis solum agimus de obligatione naturali, & civili, quae a contractibus oritur.

24. Inq. 2. Qui ex jure naturae sint habiles ad contractus celebrandos? R. Omnes habentes usum rationis, ac liberam bonorum administrationem posse contractus celebrare, nisi aliquo jure prohibeantur. Quia gaudens usu rationis, ac libera bonorum administratione, potest illa in alterum transferre, quod, & non amplius requiritur ad celebrandos contractus. Ex opposita ratione, nullus carens usu rationis, ac libera bonorum

administratione valet contractus celebrare; quia contractus est pactum humanum, ergo celebrari nequit a privato usu rationis, frenetico, ebrio, insano, aut dormiente, nec a carente bonorum dominio, a ut administratione, ut a religiosis sine Praelati licentia, ab uxoriibus, & filiis familias de bonis, quorum administrationem non habent sine consensu viri, aut patris.

25. Inq. 3. Qui ex jure positivo sint inhabiles ad contrahendum? R. Quod in primis *prodigus* declaratus ut talis per Judicem inhabilis est od contrahendum, ne dum civiliter, verum etiam naturaliter. *Servi*, licet sint inhabiles ad contrahendum civiliter, non vero naturaliter, quando sine domini praesidio implere possunt promissa, seu pacta. Imo hoc modo etiam cum ipso domino contrahere valent, ita ut ex vi contractus servo dominus naturaliter obligetur. Eodem modo Princeps supremus potest per contractum manere subditis naturaliter obligatus. Tutor, aut curator nequeunt, durante tutela, aut cura, cum minore, aut pupillo contrahere. Nec advocatus a suo cliente, nec medicus a suo infirmo, durante lite, aut infirmitate, potest rem emere aliove contractu accipere, nec executores testamentorum res sui defuncti sine autoritate Judicis, nec ceteri negotiorum gestores res, circa quas negotiantur nomine alterius, ut cavetur in jure ad vitandas fraudes.

26. Pupillus, & filius familias dolo capaces contrahere possunt, aut obligari naturaliter de bonis, quorum ipsi habent administrationem liberam, ut sunt bona castrensia, aut quasi castrensia, quia sicut obligari valent Deo per votum, ita homini per contractum. Quando autem juristae dicunt, eos non posse adhuc naturaliter obligari, nisi proximi sint pubertati, intelligendum est, quia ex praesumptione juris carent sufficienti usu rationis in tam tenera aetate, quod si verum sit, jam non erunt doli capaces.

27. Nec minor, nec pupillus possunt nullo modo alienare bona, quae servando servari queunt, absque autoritate Judicis. Unde minor nullam obligationem civilem, aut naturalem habet implendi quod ex his bonis promisit; & si impleat

pleat, valet rem suam repetere, quia alienatio fuit nulla, ac irrita. Sed circa alia bona mobilia potest obligari naturaliter, & civiliter minor, non pupillus, carens curatore, esto uti possit, si laedatur, beneficio restitutionis in integrum. Sed de rebus mobilibus, quae servando servari non possunt, valent minor, & pupillus habentes curatorem, aut tutorem ejus autoritate contrahere, & obligari naturaliter, & civiliter: verum absque illius autoritate, nec civiliter, ut omnes farentur, nec probabiliter naturaliter obligari possunt, quia in jure omnis alienatio eorum sine autoritate tutoris, aut curatoris absolute irritatur. *Inst. tit. quibus alienare liceat.*

28. Objic. 1. Pupillus proximus pubertati, & minor viginti quatuor annorum gaudent sufficienti advertentia ad contrahendum, imo plures leges declarant, eos naturaliter obligari, ergo R. Quod pupillus pubertati proximus, & minores habent sufficientem advertentiam; sed obstant leges civiles eorum contractus irritos decernentes. Si autem aliqua leges obligant pupillos contrahentes, solum est in his, in quibus facti sunt ditiores; ut, si pecuniam mutuo accipiant pro casu indigentiae, obligantur naturaliter ad solvendum, non vero si accipiant ad usus inutiles: quod accurate inspiciant mutuantibus pupillis, ne pecuniam amittant. Si tamen mutuant dedit bona fide pecuniam ad usus utiles, tenetur pupillus solvere, esto in superfluo, & inutiles consumat.

29. Objic. 2. Fidejussor minoris obligatur naturaliter, & civiliter, ergo ipse minor saltem naturaliter; fidejussor enim non obstringitur, principali nullatenus devincto. R. Quod fidejussor tunc casus est principalis obligatus; cum enim sciat pupillos nullo modo posse contrahere sine tutoris, aut Judicis autoritate, si fidejubeat, principalem personam induit in contractum, unde obligatur tum naturaliter, tum civiliter. Illa bona dicuntur servando servari posse, quae ultra triennium conservari valent, ut argentum, aurum, gemmae. Quae autem triennium non durant, dicuntur servando servari non posse, & de istis etiam dicimus esse nullam alienationem a pu-

pillo, aut minore factam absque tutoris, vel curatoris autoritate.

30. Pupillus pubertati proximus potest absque autoritate tutoris cum majori contrahere in suum commodum, non autem in suum incommodum; quia hoc privilegium tenent pupillorum aetate jura concedunt, quod possint alios majores sibi obligare, quin ipsi obligati maneant. Eodem privilegio funguntur Ecclesiae, hospitalia, caeterique minorum privilegio gaudentes. Alia ejusmodi missa facimus, quia plus ad juris consultos, quam ad theologos spectant.

31. Inq. 4. An contractus sine solemnitate substantiali juris celebrari valeant in foro conscientiae? R. neg. De matrimonio, & professione nemo ambigit esse nulla in utroque foro. De caeteris contractibus idem est tenendum; quia solemnitas substantialis a jure assignata est forma contractus, sed actus sine forma substantiali est nullus, ergo etiam contractus. Vide tract. 3. n. 127. & seqq.

Р у н к т у м VI.

De beneficio restitutionis in integrum.

32. Inq. 1. Quid sit, & quibus concedatur restitutio in integrum? R. Est prioris status reintegratio. Tunc proprie locum habet, quando contractus fuit jure validus, sed in favorem minoris laesi autoritate Judicis rescinditur. Hoc beneficium concessum est praecipue minoribus, si antequam vigintiquinque annos compleverint, dampnum receperint in aliquo contractu non prudenter celebrato, esto initus sine autoritate tutoris, curatoris, aut etiam Judicis: quia autoritas haec facit utique contractum validum, tamen non impedit beneficium restitutionis in integrum. Potest autem hujusmodi restitutio fieri, vel rescidendo contractum, vel reddendo pretium in quo minor laesus fuit, esto sit infra dimidium. Durat vero hoc beneficium adversus omnes contractus celebratos a minori ante vigintiquinque annos expletos, quatuor annis post praedictos vigintiquinque completos.

33. Inq. 2. Quando minor uti possit beneficio restitutionis? R. Posse uti semper

per ac læsus fuerit in notabili quantitate ex vi contractus validi: ut si læsionem passus est in venditione, etiam infra dimidium, vel in mutuo accepto, quod inutiliter consumpsit, vel in donatione, donando rem magni valoris sine rationabili causa, vel in quasi contractu repudiando hæreditatem lucrosam, vel acceptando damnosam: vel eligendo deteriori partem: vel denique accipiendæ pecuniæ sibi debitas absque autoritate tutoris, vel curatoris. In his casibus potest uti beneficio restitutionis, licet solutio legitime facta sit; alias jura nullum privilegium minori concederent.

34. Verum ejusmodi beneficio uti non valebit minor, quando contractum prudenter celebravit, esto aliunde patiatur læsionem; ut si equum justo pretio emit, & postea moriatur, quia tunc non ex vi contractus læsus est. Nec, quando contractum in ætate minori celebratum factus, jam major ratificat, vel si juramento confirmavit absque vi, aut dolo. Fructus rei alienatæ a minore contractu gratuito debeat restitui minori sicut ipsa res; secus autem rei alienatæ contractu oneroso, ut vendendo eam justo pretio recepto; quia tunc non censetur læsus in alienatione fructuum, poterat enim eos percipere ex pretio.

35. Inq. 3. Quibus aliis præter minores concedatur hoc restitutionis beneficium? R. Concedi in primis Ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, aliisque locis piis. Deinde reipublicæ, & supremis Principibus quoad bonâ Principatus alienatæ, quia pertinent ad rempublicam. Præterea, juxta aliquos, extenditur ad universitatem studiorum, ad rudes, rusticos, & mulieres. Denique ad milites tempore belli, non quantum ad contractus per se ipsos celebratos, sed quoad prescriptionem, ne progrediatur contra illos.

CAPUT II.

De emptione, & venditione.

Um emptio, & venditio correlativa sint, nequit una sine altera perici, nec cognosci; ideo de utraque

simul in hoc capite disceptabimus cum D. Thom. 2. 2. q. 77.

PUNCTUM I.

De natura emptionis, & venditionis.

36. Inq. 1. Quid sit emptio, & venditio? R. Quod emptio est *pacitio pretii pro merce*: Venditio autem *pacitio mercis pro pretio*. Utraque vero simul est *contractus in quo de merce pro pretio determinato, & de pretio pro merce determinata paciscitur, duorumque consensu completur*. Nomine mercis intelliguntur omnes res, quæ pecunia æstimari valent, & sunt materia hujus contractus, in qua comprehenduntur omnes actiones, & jura naturalia. Spirituality, aut spirituali annexa nullo modo sunt vendibilia. Nomine autem pretii venit ipsum numisma, quod omnium rerum est pretium. Cum enim olim non esset pecunia, una pro alia re permutabatur; at, adinventæ pecunia, hæc datur in pretium omnium, ac sic valent homines facilius, ac commodius convivere, & quærere necessaria pro nummis, unde loco permutationum inveniæta fuit emptio, & venditio.

37. Ut validus sit contractus venditionis debet determinari pretium, & merces, vel saltem pretium remitti iudicio certæ personæ, non emptoris; nam si remittatur voluntati emptoris, nulla est venditio. Si autem res vendatur justo pretio, valida est venditio, quando pretium lege taxatum est, secus, si taxatum non sit, nec a contrahentibus determinatum. Hoc explicatur per illas particularis definitionis *pro pretio determinato, pro merce determinata*.

38. Per ultimas autem, *duprumque consensu completur*, innuitur perici substantialiter hunc contractum consensu contrahentium. Unde esto res non tradatur, si gabella, aut tributum solvendum sit, debetur ab instanti perfectionis substantialis ei, qui tunc erat gabellarius, non illi, qui tempore traditionis est, si forte alius existat. Nisi conventum sit inter contrahentes de scriptura, conficienda, tunc enim ante eam nec contractus perficitur, nec gabella debetur. Idem est

est de omni venditione sub conditione inita.

PUNCTUM II.

Quando rei dominium per venditionem adquiratur?

39. Inq. 1. An statim post venditionem perfectam emptor rei dominium adquirat? R. Quod ante rei traditionem non acquiritur ejus dominium, esto solum sit pretium. Nam *traditionibus, & usucapionibus dominia rerum transferuntur. Instit. de rerum divisione*. Unde si venditor ante rei traditionem alteri secundo eam vendat, & tradat, secundus emptor comparat dominium; quia prior solum habebat jus ad rem, secundus vero jus in re. Quatuor casus excipiuntur ab hac regula. Primus, quando res prius vendita fuit Ecclesiæ, aut civitati, quibus debet dari, esto tradita sit secundo emptori privato, nisi fuerit ei hypothecata. Ex *Leg. final. Cod. de sacros. Eccles.* Secundus, quando prior emptor solverat pretium, secus posterior. Tertius, quando pactum fuerat alteri non tradendi, aut de *clausula constituti*, id est, possidendi rem nomine emptoris. Quartus, quando secundus emptor sciebat priorem venditionem; quo in casu prior emptor potest rem evincere infra annum a die notitiæ fraudis. Idem est, si alteri quamvis ignoranti tradita sit per donationem. Si autem secundus emptor, seu donatarius scienter induxit ad rem sibi vendendam, vel donandam, quocumque tempore poterit a priori emptore evinci.

40. Inq. 2. Cui debeat res duplici emptori successive vendita? R. Quod si nullus emptor solverit pretium, nec alicui eorum fuit tradita, debetur priori, qui, sicut fuit prior tempore, potior est jure, & quia non poterat vendi secundo sine injuria primi, huic unice tradenda est.

41. Inq. 3. An venditione perfecta quoad substantiam, ac re tradita emptori, adquirat hic dominium ejus ante pretii solutionem? R. neg. nisi, vel solvat, aut offerat pretium, vel det fidejussorem, aut pignus, vel alio modo satisfaciatur venditori, ita ut pretium pro soluto habeat.

Tom. I.

Unde non secuta utrinque traditione, nempe pretii ex parte emptoris, & rei ex parte venditoris, censetur contractus incompletus integraliter, licet substantialiter completus: idcirco nec transferatur dominium, nec poena, si quæ apponatur emptioni, aut venditioni incurritur; intelligitur enim de actibus per traditionem completis, nisi aliud Legislator expresse decernat.

42. Inq. 4. Cui pereat res vendita, nondum emptori tradita? R. Regulam generalem esse semper domino rem perire; ideo illi perit, apud quem ejus dominium existat. Unde si tradita sit emptori, pretio soluto, aut habito pro soluto, exploratum est apud omnes perire emptori, quia ejus dominium acquisivit. Ante traditionem autem distinctio operis est. Nam potest vendi res indeterminata, aut in genere, vel determinata, & in individuo, ut hic equus, hoc prædium. Rursus, res determinata potest vendi ad corpus, vel ad mensuram. Ad corpus dicitur vendi, quando aliquid determinatum venditur totum unico pretio, ut si vendas tuum prædium mille aureis. Ad mensuram dicitur vendi, quando non totum unico pretio, sed assignato pretio cuilibet mensuræ venditur; ut si vendas horreum tritici assignatis quatuor ducatis pro singulis mensuris.

43. Igitur si res vendita sit in genere, vel in determinata vendatur ad mensuram, perit venditori, quia in utroque casu ejus dominium retinet. Nam venditio indeterminata, vel ad mensuram est sub tacita conditione, *si tradatur, si mensuretur*. Si autem emptor sit in culpa ne res tempore constituto sit dimensa, ipsi perit. Similiter perit emptori res determinate vendita; quia esto jus civile impediat translationem domini, non tamen ejus effectus, nempe quod commoda, & incommoda rei venditæ pertineant ad emptorem. Quare si a Petro emas dolium vini ad corpus, dicens: *Emo tibi hoc dolium tot nummis*, si effundatur, tibi perit. Si vero emas ad mensuram dicendo: *Emo tibi hoc dolium duobus aureis pro singulis mensuris*, si ante mensurationem dispereat, perit venditori. Periculum autem pretii rei indeterminatæ, & venditæ ad mensuram ad emptorem

Bbbbbb

per-